

RZETELNY PROCES

1. Czym jest rzetelny proces karny, jakie ma cele i założenia?

Aby móc w pełni zagłębić się w tematykę prawa do obrony i jak najlepiej zrozumieć jego rolę w kształtowaniu rzetelnego procesu karnego, rozpocząć należy od objaśnienia, czym właściwie jest rzetelny proces karny. Pochodzenie zasady „rzetelnego procesu” wywodzi się z prawa międzynarodowego i jest określana mianem „fair trial”, co tłumaczone jest przede wszystkim jako proces sprawiedliwy, czy też proces rzetelny. Obecnie znaczenie „procesu rzetelnego” nadaje twórcza interpretacja postanowień wystosowanych przez Europejską Konwencję Praw Człowieka. Tworzą one system cech, które można przypisać rzetelnemu procesowi. Można do nich zaliczyć wymaganie, aby każda ze stron postępowania karnego mogła w odpowiedni i właściwy sposób przedstawić swoją sprawę sądowi. Jednak ważne jest przy tym, że sprawa ta nie może być przedstawiana w warunkach, które stawiają ją w wyraźnie niekorzystnej sytuacji w stosunku do strony przeciwnej. Ponadto powinna zostać zachowana kontrydiktoryjność postępowania, czyli innymi słowy, posiadanie zarówno przez obronę jak i oskarżenie takich samych możliwości zapoznania i ustosunkowania się do stanowiska drugiej strony. Organ winien prowadzić postępowanie traktując lojalnie strony oraz respektować poczucie godności uczestników postępowania, a ponadto dążyć do szybkiego i sprawnego rozstrzygnięcia sprawy, a w przypadku wystąpienia kolizji wybierać rozwiązanie, które jest najbardziej przyzwoite i adekwatne w jego rozumieniu.¹

2. Czym jest prawo do obrony?

Prawo do obrony należy uznać za naczelną, jedną z najistotniejszych zasad procesu karnego, która opiera się również na przepisach rozdziału II Konstytucji RP. W doktrynie przez obronę rozumie się całokształt aktywności, a także czynności procesowych, które podejmowane są w celu odparcia oskarżenia oraz dążenia do ograniczenia różnych uciążliwości procesowych, w tym w szczególności konsekwencji prawnokarnych poprzez wykorzystywanie przeciwdowodów (dowodów odciążających). Obronę rozróżnia się na obronę formalną oraz materialną. Obroną materialną jest możliwość bronięcia przez oskarżonego swoich interesów osobiście, tj. np. prawo wglądu w akta i składania wniosków dowodowych, czy prawo do odmowy składania zeznań. Czasami usłyszeć można stwierdzenie, że prawo do obrony w znaczeniu materialnym uprawnia do kłamstwa. Nic bardziej mylnego! Oskarżony nigdy nie ma prawa kłamać. Natomiast obrona formalna to prawo oskarżonego do korzystania z pomocy obrońcy, czy to z wyboru, czy to z urzędu.²

¹ Por. S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys Systemu*, Warszawa 2018, s. 335-380.

² Wyrok TK z dnia 17 lutego 2004r., sygn. SK 39/02- Prokuratura i Prawo, dodatek Orzecznictwo SN, SA, NSA i TK nr 5/2004, poz. 47

3. Zasada prawa do obrony w Konstytucji RP

W art.42 ust. 2 ustawy zasadniczej naszego państwa, została wyrażona zasada prawa do obrony, zgodnie, z którą każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać sobie obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu.³ Konstytucja poniekąd wyznacza zakres stosowania, w orzecznictwie zakłada się, że konstytucyjne prawo do obrony należy pojmować szeroko, zasada prawa do obrony ma bowiem fundamentalne znaczenie dla procesu karnego, a także jest elementarnym standardem demokratycznego państwa prawnego.

Przez podmiot uprawniony do obrony rozumie się każdego, przeciwko komu prowadzone jest postępowanie karne. Już pierwsza czynność skierowana w celu ścigania określonej osoby czyni tę osobę podmiotem prawa do obrony. Konstytucja nie wprowadza żadnych ograniczeń w postępowaniu w postaci uzależnienia prawa do obrony np. od wydania decyzji przez właściwy organ. Prawo do obrony obejmują bowiem każdą osobę, przeciwko której toczy się postępowanie karne, zatem będzie to zarówno oskarżony jaki osoba podejrzana i podejrzany.⁴

Prawo do obrony przysługują na wszystkich etapach postępowania, zatem zarówno w postępowaniu przygotowawczym, głównym jak i odwoławczym. Natomiast nie należy ograniczać go wyłącznie do etapów postępowania karnego, ponieważ pojęcie to obejmuje zarówno postępowanie w trybie zwyczajnym jak i trybach szczególnych, postępowanie kasacyjne, wznowieniowe i wykonawcze, incydentalne- w tym w przedmiocie tymczasowego aresztowania, a ponad to również postępowania pomocnicze, w tym zarówno następcze jak i uzupełniające.⁵

4. Zasada domniemania niewinności

Obowiązująca zasada domniemania niewinności gwarantuje funkcjonowanie prawa do obrony. Zasada ta funkcjonuje w polskim porządku prawnym za sprawą art. 42 ust.3 Konstytucji RP, jak i w prawie międzynarodowym za sprawą art. 6 ust.2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Została ona również zawarta w art. 5 §1 polskiego Kodeksu Postępowania Karnego. Na podstawie tej zasady, każda osoba podejrzana, podejrzany i oskarżony w procesie karnym, jest uważany za osobę niewinną, aż do momentu zapadnięcia prawomocnego wyroku sądu, uznającego daną osobę za winną popełnienia czynu zabronionego. Dlatego też w procesie karnym używa się sformułowań osoba podejrzana, podejrzany i oskarżony. Wszyscy oni korzystają z domniemania niewinności i nazwanie ich sprawcą stanowiłoby naruszenie owej zasady. Domniemanie niewinności powiązane jest z nietykalnością osobistą oraz ochroną godności i wolności człowieka, traktowanych jako dobra przyrodzone i niezbywalne.⁶

Wiedzieć warto również, że to nie oskarżony ma za zadanie robić wszystko, aby odsunąć od siebie podejrzenia i udowodnić swoją niewinność. BOWIEM to oskarżyciel, np. prokurator zbierając dowody, dąży do udowodnienia oskarżonemu winy, czym jednocześnie obala obowiązujące domniemanie niewinności.

W doktrynie przyjmuje się, że z zasady domniemania niewinności wynika:

- 1) nakaz traktowania oskarżonego jak niewinnego do momentu wydania prawomocnego wyroku;

---

³ Konstytucja RP z 1997 r., art. 42.ust.2

⁴Red. Skorupka, *Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz*, 2020 r.

⁵ Ibidem

⁶ Red. Sakowicz, *Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz*, 2020

- 2) nakaz podjęcia przez organy procesowe wysiłku związanego z udowodnieniem oskarżonemu winy oraz pozyskaniem dowodów;
- 3) możliwość przyjęcia przez oskarżonego biernej postawy w procesie bez wyciągania wobec niego negatywnych konsekwencji prawnych;
- 4) nakaz wydania wyroku uniewinniającego w przypadku braku dowodów potwierdzających winę oskarżonego lub istnienia dowodów wątpliwych;
- 5) wymóg ograniczenia do niezbędnego minimum ograniczeń praw i wolności oskarżonego w procesie;
- 6) nakaz respektowania dobrego imienia oskarżonego.⁷

Wobec tego, tak ważne jest przestrzeganie zasady domniemania niewinności przez przedstawicieli mediów. Musimy być świadomi, że oni tak samo muszą się do niej stosować. Zakazane jest dla nich m.in. ujawnianie danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe. Dotyczy to również świadków, pokrzywdzonych i poszkodowanych, chyba, że wyrażą oni na to zgodę. Media nie mogą również opiniować rozstrzygnięć w postępowaniu sądowym przed zapadnięciem orzeczenia w pierwszej instancji. Zakaz ten może zostać złagodzony jedynie przez prokuratora, ze względu na ważny interes społeczny, co możemy zauważyć czasem np. w przypadku udostępniania w mediach wizerunku podejrzanych, których policji nie udaje się schwytać.

Zasada domniemania niewinności tworzy pewność, że bez przeprowadzenia postępowania karnego nie zostaną nałożone na podejrzanego żadne sankcje karne. To poprzez przeprowadzenie postępowania zostanie wydany wyrok skazujący, który ostatecznie przekreśli domniemanie niewinności oskarżonego. Jeśli sądowi nie zostaną dostarczone na to wystarczające dowody, sąd nie będzie się ich doszukiwał i wyda wyrok uniewinniający. Nie jest bowiem obowiązkiem sądu poszukiwanie dowodów na winę oskarżonego. Może on oczywiście podejmować czynności w celu jak najlepszego wyjaśnienia okoliczności sprawy, ale nie będzie to zbieraniem dowodów. Sąd będzie przeprowadzał dowód z urzędu jedynie w sytuacji, w której dostarczony mu materiał dowodowy jest niepełny i kreuje wątpliwości co do stanu faktycznego sprawy.⁸

Konsekwencją omawianej przez nas zasady jest tzw. reguła in dubio pro reo, uregulowana w art. 5 § 2 Kodeksu Postępowania Karnego. Ustawodawca adresuje ów regułę do organów sądowych. Nakazuje ona wszelkie realne i konkretne wątpliwości, które nie mogą być rozstrzygnięte przy użyciu dalszych czynności procesowych, rozstrzygać na korzyść oskarżonego. Każdy oskarżony jest dzięki temu zabezpieczony przed ewentualną pomyłką spowodowaną niewyjaśnieniem owych wątpliwości w sprawie.

Zadanie realizowane przez Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Obywatelskiej CIVIS SUM finansowane ze środków przekazanych przez Powiat Świebodziński na podstawie umowy o powierzenie realizacji zadania publicznego pn. „Prowadzenie punktu nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego oraz realizacja zadań z zakresu edukacji prawnej w powiecie świebodzińskim w 2022 r.”

---

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.